

Methods in the Portrayal of Grandfather Neumijko

One of the most vital and interesting characters in the Croatian children's literature is that of grandfather Neumijko. The character was created and brought to life from the depths of mythology by Ivana Brlić-Mažuranić in her story *Lutonjica Toporko i devet župančića*, and was given fresh features by the writer Truda Stamać in her collection of short stories *Kapi* (Drops). Grandfather Neumijko has now become a complex and many-layered character, sometimes showing conflicting features. This ambivalence in the Brlić-Mažuranić's story has been expressed especially at the macro-stylistic level. Truda Stamać describes grandfather's ambiguity in a shorter literary form, in a "mini-story" by means of some linguistic categories at the micro-stylistic level. The author of the paper concludes that this procedure affects the syntax so that Stamać's narrative expression is characterised by a specific, rich, reductionary and extensionary sentence rhythm.

PITANJA I ODGOVORI

NAGLASAK RIJEČI *GLAGOL*

Zdenka Matijević, profesorica hrvatskoga jezika Katoličkoga školskog centra "Don Bosco" u Žepču pita zašto je glàgol, a nije glágol. Uredništvo je zamolilo profesora Brozovića da odgovori na ovo pitanje.

Tražimo li naglasak koje hrvatske riječi, možemo biti zainteresirani za dva različita pitanja. Možemo tražiti kakav dijalektni naglasak kao posljedak organskoga razvitka od praslavenskoga stanja do danas, a možemo se pozabaviti i normativnom akcentuacijom suvremenoga hrvatskog standardnoga jezika. U prvom bi slučaju svakako bio najzanimljiviji kakav hrvatski novoštokavski akcent, jer su zapadniji novoštokavski govori osnovicom hrvatskoga standardnog jezika. No ako tražimo dijalektni naglasak u riječi *glagol*, valja odustati od potrage. Tu riječ nismo naslijedili iz praslavenskoga, u kojem je morala glasiti *golgolь. U

hrvatskim je dijalektima nema (osim pod utjecajem standarda), a nema je, i to bar ne u značenju *verbum*, *Zeitwort*, ni u starijoj hrvatskoj pismenosti.¹

U standardni je jezik riječ *glagol* ušla iz ruskoga gramatičkog nazivlja, no ni u ruskome to nije narodna riječ – da je riječ o organskome ruskom razvitku, glasila bi **gologol*. Kakav bi joj tada bio naglasak, teško je reći, jer ne znamo kako se u praslavenskome naglašavala riječ **golgolь*. Moguća su, teorijski, oba praslavska duga uzlazna naglasaka na dvoglasniku **ol*, to jest primarni i metatonijski, kao i oba silazna, primarni i (eventualno) metatonijski. U tim bi slučajevima ruski akcent bio **gológol* ili **gólogol*, a ako bi na drugom slogu (**go*) bio možda metatonijski kratki akcent, u ruskome bi bilo **gologól*. Stvarni je akcent u tome ruskom crkvenoslavenskom *glagól*, ali je upitno je li baš takav akcent bio u ćirilometodskome.

Naime, kada su moderni slavenski jezici prihvaćali crkvenoslavensku, primali

1 Tamo će se naći u značenju 4. slova crkvenoslavenske azbuke.

su ih iz pisanih tekstova ili, rjeđe, iz suvremenoga crkvenog izgovaranja, a ne slušno iz davnoga stvarnog ćirilometodskog izgovora. Isto je tako bilo pri preuzimanju iz jednoga slavenskog jezika u drugi. Novoj pozajmljenici davao se akcent prema domaćim pravilima² ili jednostavno kako se bilo počelo izgovarati. Mi smo primili primjerice rusku riječ *poběda*³ s akcentom *pòbjeda*, no da je to naša riječ praslavenskoga podrijetla, glasila bi **pòbjeda*, kao što su ruske riječi *mot'ka* i *lopàta* (u praslavenskome naglasak na istome mjestu) u nas *mòtika* i *lòpata* po praslavenskome prirodnom, organskome razvoju. Razumije se, u nas su obje te riječi naslijeđene iz praslavenskoga, a *pobjeda* nije takva podrijetla. To sve znači da je iluzorno i uzaludno tražiti hrvatski organski novoštokavski naglasak u riječi *glagol*.

Ostaje drugo u početku navedeno pitanje, to jest kakav je normativni naglasak riječi *glagol* u hrvatskome standardnom jeziku. S obzirom na stanje hrvatske naglasne norme⁴ nema druge nego pogledati što je zabilježeno u hrvatskim rječničkim i sličnim djelima koja su mi ovaj čas pri ruci, uz punu svijest da se u tome materijalu ne može izravno naći odgovor, ali je moguća posredna informacija. Kako je u ovakvoj problematici potrebno zagleđati i u srpska viđenja standardnonovoštokavskih pitanja, navest ću i odgovarajuća srpska izdanja, a uz njih i zajednička

izdanja dviju matrica što su se pojavila u vezi s takozvanim novosadskim dogovorom. I na koncu, dodat ću i neka strana izdanja, upravo rječnike koji donose standardnonovoštokavske naglaske prema viđenju svojih autora. Kako su neka djela izašla u više izdanja, navodim godinu onoga kojim sam se služio (ako je riječ o pretiscima, donosim i godinu pretiska u koji sam zagledao), a kako je zainteresiranima lako identificirati pojedina djela, ne donosim potpunih bibliografskih podataka.

Hrvatska izdanja

- 1) Akademijin rječnik, 1887. *glagol bez akcenta*;
- 2) D. Parčić, *Rječnik hrvatsko-talijanski*, 1901. (1995.), *glagol bez akcenta*;
- 3) I. Broz, F. Iveković, *Rječnik hrvatskoga jezika*, 1901. *glagol bez akcenta*;
- 4) J. Benešić, *Hrvatsko-poljski rječnik*, 1949. *glägol. glägol*;
- 5) Dayre-Deanović-Maixner, *Hrvatsko-francuski rječnik*, 1956. *glägol*;
- 6) P. Skok, *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1971. *glagol bez akcenta*;
- 7) J. Benešić, *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika*, 1986. nema riječi *glagol*;
- 8) M. Deanović, J. Jernej, *Rječnik hrvatsko-talijanski*, 1993. *glägol*;
- 9-10) J. Marević, *Hrvatsko-latinski rječnik*, 1994. *glägol*;

2 Tako je poljski jezik davao rusizmima akcent na pretposljednem slogu, češki na prvome, bez obzira kakav je ruski izvorni naglasak.

3 U starijem ruskom slovoписu *poběda*. – U hrvatskim dijalektima nema riječi *pobjeda* (ikavski bi bilo **pobida!*), a ni u starijoj hrvatskoj pismenosti.

4 O tome sam podrobno pisao prije tri desetljeća u povodu jedne knjige o standardnoj novoštokavskoj proizvodnji (*Uz jedno vrijedno, ali i kontroverzno akcentološko djelo. – Razmišljanja o genezi, sustavu i normi*, Jezik, XIX/1971.–72., str. 123–139). Od tada se mnogo toga dogodilo, ali stanje još nije bitno bolje.

- 9-10) M. Maras, *Rimarij*, 1994. I. *glä-gol*, II. *glágol*;
- 11) V. Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, 1998. *glägol*;
- 12) *Hrvatski jezični savjetnik*, 1999. *glä-gol*, *glágol*;
- 13) *Rječnik hrvatskoga jezika* (ur. J. Šonje), 2000. *glägol* (*glágol*);
- 14) *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (Novi liber), 2002. *glägol*.

Srpska i "zajednička" izdanja

- 1) V. S. Karadžić, *Srpski rječnik*, 1818. (1966.) nema riječi *glagol*;
- 2) V. S. Karadžić, *isto*, 1898. nema riječi *glagol*;
- 3) S. Ristić, J. Kangrga, *Rečnik srpsko-hrvatskog i nemačkog jezika*, 1928. *glágol*⁵;
- 4) Pravopis dviju matica, 1960. *glägol* i *glágol*;
- 5) Rečnik SANU, 1965. *glágol* (*glägol*);
- 6) M. Moskovljević, *Rečnik savremenog srpskohrvatskog jezika*, 1966. *glägol*⁶;
- 7) R(j)ječnik dviju matica, 1967. *glägol* i *glágol*;
- 8) M. Benson, *Srpskohrvatsko-engleski rečnik*, 1900. *glágol* (*glägol*);
- 9) M. Nikolić, *Obratni rečnik srpskog jezika*, 2000. *glágol*.

Strana izdanja

- 1) J. Jurančić, *Srbohrvaško-slovenski slovar*, 1955. *glágol*, *glägol*;
- 2) N. Tolstoj, *Serbsko-horvatsko-russkij slovar*, 1957. *glägol*, *glágol*;

- 3) Škerlj-Aleksić-Latković, *Slovenačko-srpskohrvatski rečnik*, 1964. *glágol*;
- 4) J. Matešić, *Rückleufiges Wörterbuch der serbokroatischen Sprache*,⁷ 1967. *glägol*, *glágol*;
- 5) *Srbochrvátsko-český slovník* (ur. J. Kurz, J. Peter), 1982. *glägol* i *glágol*.

Pogledamo li ta tri popisa, vidjet ćemo, prvo, da i u hrvatskim i u srpskim izdanjima najstarija i ona čisto filološkoga karaktera ili nemaju naglasaka u riječi *glagol* ili te riječi uopće ne donose (H 1, 2, 3, 6, 7, S 1, 2), što samo za se nešto govori. Zatim, u hrvatskim izdanjima nalazimo ili samo *glägol* (5, 8, 9, 11, 14), ili je obliku *glägol* nekako dana prednost (4, 10, 12, 13). U srpskim izdanjima nalazimo pak ili *glágol* (3, 9), ili je tomu obliku dana prednost, a samo u "zajedničkim" izdanjima *glägol* je na prvom mjestu (4, 7). Što se tiče stranih izdanja, moglo bi se reći da je odnos dvaju postojećih naglasaka na neki način ujednačen.

Možemo dakle zaključiti da je u obliku *glägol* predstavljen normativni hrvatski naglasak, a tako zaista i govori većina Hrvata, ne samo jezično obrazovaniji dio društva. No odmah se postavlja i pitanje ima li naglasak *glágol* nehrvatsku vrijednost. Mislim da takva ocjena ne bi u punom smislu odgovarala stvarnosti, možda tek za sada, ali očito je da taj oblik može imati samo specifičan stilemski status.

Dalibor Brozović

-
- 5 Taj rječnik ima i oblik *glägolj*, ali s objašnjenjem *Buchstabe* (t. j. 'slovo') i očito se odnosi na naziv 4. slova (staro)crkvenoslavenske azbuke (v. i bilj. 1).
- 6 Kratkouzlazni naglasak može biti i tiskarska pogriješka.
- 7 Matešićev bi se rječnik mogao (prema autoru) ubrojati i u hrvatska izdanja, ali kako je objavljen u inozemstvu i na stranome jeziku, svrstan je ovamo.